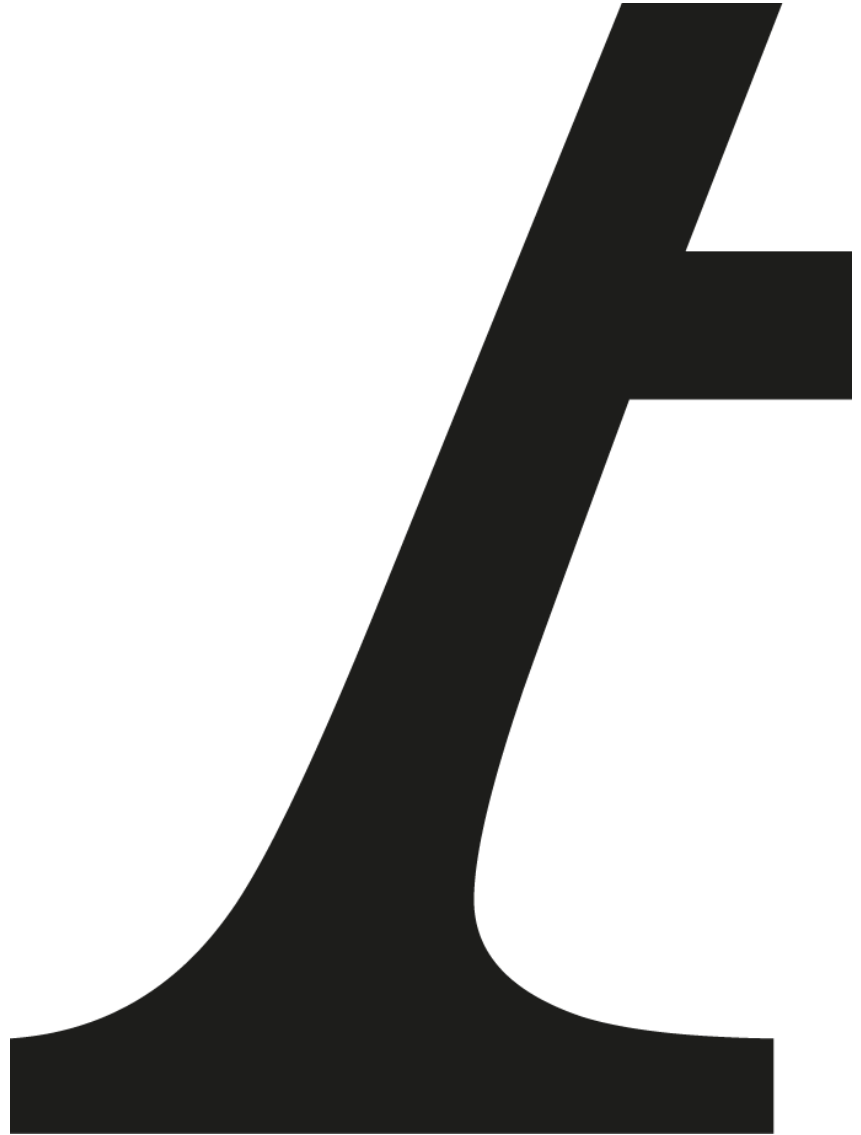

Maglaby kärr, Vrams

Gunnarstorp

Rekognoscerande torvborrning och
bedömning av potentialen för
pollenanalys

Per Lagerås

Rapport, 2023-05-23

Arkeologerna

Statens historiska museer

Våra kontor

Linköping

Lund

Möln dal

Stockholm

Uppsala

Kontakt

Per Lagerås

+46-10-480 82 51

per.lageras@arkeologerna.com

www.arkeologerna.com

Inledning och syfte

I skogsmark på Söderåsens västra del ligger en mindre våtmark benämnd Maglaby kärr (N6219870, E375694, SWEREF99 TM). Marken tillhör Vrams Gunnarstorps gods som ligger vackert placerat på gränsen mellan åkerlandskapet och den skogklädda åsen. Skogen kring Maglaby kärr är ett populärt rekreationsområde med vandringsleder. Närliggande tätorter är Åstorp, Kvidinge och Klippan i norr och Bjuv och Billesholm i söder.

Maglaby kärr har en öppen vattenyta som är uppdämd genom en anlagd vall längs dess västra kant. För att bevara den öppna vattenytan och bromsa igenväxningen genomförs nu naturvårdsinsatser, främst genom att bottensediment schaktas bort och dammvallen förstärks. Restaureringen görs på initiativ av Naturskyddsföreningen Söderåsen och markägaren och finansieras av Naturvårdsverket, Naturskyddsföreningen och markägaren.

I samband med den pågående restaureringen uppkom önskemål om att undersöka förutsättningarna för en pollenanalytisk undersökning. Syftet med en sådan skulle vara att studera den lokala vegetationshistorien och samtidigt få en bild av själva våtmarkens utveckling. Våtmarken är omnämnd i historiska källor, men dess äldre historia (medeltid och tidigare) är inte känd.

På uppdrag av Vrams Gunnarstorp genom Jonas Hafström genomfördes en rekognoscerande torvmarksborrning för att bedöma förutsättningarna för en pollenanalytisk undersökning. Rekognosceringen utfördes den 4 maj 2023 av Per Lagerås och Santeri Vanhanen, båda vid Arkeologerna. Jonas Hafström deltog vid fältarbetet och bidrog med lokalkunskap.

Borrpunkten med den mäktigaste lagerföljden, i våtmarkens södra del. Foto Per Lagerås.

Metod

Torvmarkslagerföljden provtogs med en handdriven torvprovtagare, en så kallad ryssborr. Inga borrhälsar togs till vara, utan lagerföljden dokumenterades och uppmättes i fält. Någon analys var inte planerad i detta skede, men ett par prover togs ändå och användes för mikroskopisk verifiering av jordartsbestämningen. I samband med rekognosceringen noterades även spår av torvtäkt.

Resultat och slutsatser

Maglaby kärr utgörs av en öppen vattenspegel omgiven av fastmark och torv. Även om vattennivån nu var tillfälligt sänkt i samband med restaureringen var det inte möjligt att ta sig ut i de centrala delarna. Vi inriktade oss i stället på den välbevarade torvmarkskanten i våtmarkens södra del, där vi borrade på flera punkter. Dessutom borrade vi på några ställen i våtmarkens norra och nordöstra del.

Våtmarken visade tydliga spår av torvtäkt. Dessa utgjordes av raka kanter mellan torv och öppet vatten, på vissa håll med tydligt räta vinklar. Vi såg även delvis övervuxna träkonstruktioner i den södra delen, som hypotetiskt kan ha utgjort ramper eller underlag till decauvilleräls i samband med brytningen, men de kan även ha haft annan funktion. Själva täkten är av äldre typ, så kallad spadtäkt, och syftet har troligen varit att bryta torv till bränsle. När detta har skett är svårt att säga, men generellt var torvtäkten i Skåne intensiv under 1800-talet, och drevs av bränslebrist i det trädfattiga och hårt utnyttjade jordbrukslandskapet. På den tiden var de skånska åsarna trädfattiga och till stor del präglade av öppna betesmarker. Torvtäkt för bränsle fick ett uppsving igen under både första och andra världskriget, men dog på de flesta håll ut under 50-talet. De flesta moderna torvtäkter är i första hand för blomjord, och karakteriseras av att ytskiktet fräses eller harvas.

Torvmarken längs södra kanten framstod som relativt opåverkad av täktverksamheten, även om den bitvis hade en ojämn yta och såg störd ut. Vi valde att borra på platser som såg ostörda ut. På dessa partier fanns det en fin mossevegetation av unga björkar och tallar, tuvull och tranbär, samt ett bottenskikt av vitmossa.

Den mäktigaste organogena lagerföljden noterades i torvmarkskanten i söder, nära gränsen till den öppna vattenytan. Lagerföljden där var följande:

Djup (cm)	Jordart
0–85	Låghumifierad gulbrun vitmosstorv (rötter av tuvull noterades)
85–102	Medelhumifierad ljusbrun vitmosstorv (rötter av fräken och vattenklöver noterades)
102–c.115	Höghumifierad brun vitmosstorv eller kärrtorv, gradvis och diffus undre gräns
c.115–138/	Mörkbrun kärrtorv, stopp i sand/morän

Övriga borrhälsar uppvisade mindre mäktighet men hade i princip samma lagerföljd som ovanstående.

Lagerföljden visar att våtmarken bildats genom försumpning. I de flesta fall har sådan försumpning startat i samband med att klimatet blev fuktigare under järnåldern. Torvmarken är alltså inte bildad genom igenväxning av en sjö.

I de flesta fall når försumpningslagerföljden tillbaka till järnåldern, särskilt om de som den i Maglaby kärr har en mäktighet på en meter eller mer. Det är alltså möjligt att de undre delarna av lagerföljden kan spegla vegetationen under järnålder eller medeltid.

Även om ingen pollenanalys gjordes i detta skede, noterades en del pollenkorn i de mikroskoppreparat som gjordes för jordartsbestämning. Proverna var tagna i den nedre delen av lagerföljden (100 respektive 125 cm). Eftersom proverna inte genomgick den kemiska preparering som krävs för en ordentlig pollenanalys var pollenkornen svåridentifierade, men en del gick att bestämma. De pollen som noterades var av lind, hassel, ek, björk, al, tall, gräs och nejlikväxter. Det fanns också sporer av ormbunksväxter.

Även om underlaget är litet antyder den synbara avsaknaden av bok- och granpollen att den undre delen av lagerföljden avsatts före det moderna skogsbrukets införande. Al och björk kan ha vuxit i själva kärret medan, bland annat lind, ek och hassel har vuxit i omgivningen.

Polleninnehållet tyder på att pollenanalys av de undre delarna av lagerföljden har potential att spegla äldre vegetationsförhållanden. Ett problem med lagerföljden var dock att den mellersta och övre delen, som utgjordes av medel- och låghumifierade torv, var mycket lös (se foto nedan). Den gav ett stort och nästan recent intryck och möjligen har den vuxit till snabbt efter uppdämningen, beroende på när denna har skett.

Sammanfattningsvis kan en pollenanalytisk undersökning kombinerat med C14-dateringar ge glimtar av vegetationsutvecklingen under järnålder och/eller medeltid, men det är tveksamt att man kan få en kontinuerlig bild av utvecklingen fram till nutid. Jag rekommenderar därför inte någon mer omfattande pollenanalys av lagerföljden. En begränsad insats skulle kunna bestå i pollenanalys av cirka 10 nivåer, kombinerat med tre eller fyra C14-dateringar. Men det är osäkert hur bra och användbart resultatet skulle bli.

Den övre delen av lagerföljden utgjordes av mycket lös torv som var svår att få med i borsten. Uppåt är till vänster i bild. Foto Per Lagerås.